

Tema næfte 1

Traumatiserede unge tosprogede

## Udgiver :

HLFU - Heltidslærerforeningen i Ungdomsskolen  
Hauser Plads 20, 5.  
1127 København K  
Tlf. 3311 4466

HLFU er en faglig sammenslutning i LVU, Landsforbundet af Voksen- og Ungdoms-  
undervisere.



Hæftet er udgivet med støtte fra Det Kriminalpræventive Råd.



## Redaktionsgruppe :

Aksel Poulsen, SSP-Samrådet  
Charlotte Jørgensen, etnisk koordinator, FagHøjskolen  
Kirsten Rønsov, Skole- og ungdomsvejleder, Frederiksberg Kommune, Frederiksberg  
Lis Særmark-Thomsen, HLFU  
Tina Bøgehave Christiansen, LVU

## Tekst :

Journalist Lucas Vagn Engell, City Pressekontor, 1150 København K

## Layout:

Louise B.Nielsen  2800 Lyngby

## Repro og tryk:

T.L. Offset, 2500 Valby

## Oplag:

4000

## Udgivet:

marts 2002

# Tænketanken

På initiativ fra Heltidslærerforeningen i Ungdomsskolen (HLFU) nedsatte Landsforbundet for voksen- og ungdomsundervisere (LVU) i foråret 2001 en „Tænketank om unge utilpassede tosprogedesprogede“. Baggrunden var den heftige debat i medierne. Her fremgik det ikke altid, om de unges konflikter med det danske samfund skyldtes almene sociale problemer eller mere specifikke etniske problemstillinger.

Formålet med tænketanken var at opsamle erfaringer og komme med forslag til, hvordan man kan iværksætte initiativer omkring denne gruppes problemer samt at præge debatten.

Deltagerne i tænketanken blev udpeget ud fra et holistisk syn på de unge, så repræsentanter fra forskellige områder, der arbejder med og kender til disse unge, har deltaget i tænketankens møder. På hvert møde var der et oplæg fra en udefra kommende oplægsleder og en efterfølgende diskussion. Referaterne fra møderne bearbejdes af en redaktionsgruppe til udgivelse i temahæfter.

Det første tema drejede sig om traumatiserede unge indvandrere og flygtninge, og dette temahæfte er udarbejdet på baggrund af oplæg fra henholdsvis cand. psych. Birthe Nielsen, Transkulturelt Terapeutisk Team for unge indvandrere & flygtninge (TTT) og cand. psych. Basim Osman, distriktspsykiatrien på Nørrebro.

Vi håber, at temahæftet kan være med til at sætte tanker og diskussioner i gang til gavn for det daglige arbejde med disse unge.

God læselyst!

Lis Særmark-Thomsen  
HLFU/LVU  
marts 2002

# Forord

”Utilpasset” kan dække over alt fra drengestreger til psykopatisk voldskriminalitet.

Når unge med indvandrer- eller flygtningebaggrund bliver ”utilpassede”, skal årsagen hos nogle af dem blandt andet findes i en traumatisk baggrund. De har måske selv oplevet krig, død og ødelæggelse. Eller også har krig, tortur og andre rædsler lagt en tung dyne hen over familien. Det sker nemlig, at børn og unge overtager forældres traumer.

Nogle traumatiserede unge er så følelsesmæssigt handicappede, at de er umulige at nå. Men de fleste kan hjælpes.

Lærere, pædagoger, socialarbejdere, projektmedarbejdere, fængselsbetjente og andre, der møder disse unge i deres arbejde, skal ikke yde psykologisk hjælp. Men de skal være med til at få de unge til at ændre negativ adfærd. Ligesom de gør med andre unge. For uanset årsag og hudfarve må man aldrig acceptere kriminalitet eller anden negativ adfærd.

De sociale myndigheder kan ikke løse problemerne alene. Skole, politi, forældre, foreninger, naboskaber, arbejdsmarkedet - alle skal spille med.

# Traumer

Traumer har ikke kun med krig og vold at gøre. Traumer opstår ved ekstreme oplevelser og kan for eksempel også komme af tab af ejendom, arbejde, studium, formue, status, førlighed, familie, venner, selvværd, identitet eller etisk/moralsk integritet.

## **Typiske reaktioner hos børn og unge med traumer er blandt andet**

- flashbacks: de genoplever traumet, mareridt
- numbing: følelsesmæssig tilbagetrækning på grund af behov for ro
- søvnproblemer
- tendens til opfarethed, evt. aggressivitet, desillusion, dæmpet glæde
- traumer kan være meget langvarige og vende tilbage i perioder
- øget risiko for følelsesmæssige og personlige problemer senere
- "sunde reaktioner" som angst, sorg og vrede

Hos nogle børn og unge er reaktionerne kroniske. Ofte er deres forældre stærkt traumatiserede, og derfor lever de i et traume-miljø. De overtager forældrenes traumer, selv om de ikke selv har oplevet traumatiske begivenheder. Reaktionen afhænger af situationen, personen og miljøet. Unge er i en udviklingsfase, og det gør situationen værre.

Man kan sige, at de unge "reagerer sundt på en syg situation", når de reagerer med vrede som dække for angst og sorg. Men det betyder ikke, at man skal acceptere deres reaktioner eller adfærd.

Mange unge udvikler en negativ "favoritfølelse", som udspringer af lav selvfølelse. Hos nogle drenge er favoritfølelsen vrede. Derfor sørger de for at komme i situationer, hvor de kan få vreden ud - for eksempel via konfrontation.

Det er unge, der har mistet tro og håb på fremtiden. De tror ikke på sig selv. De siger måske: Jeg er dum. Og så spiller de dum hele tiden. Her skal man gå efter de små succeser. Det gælder om at finde noget, de er gode til.

*Unge, der har mistet tro og håb på fremtiden, tror ikke på sig selv. De siger måske: Jeg er dum. Og så spiller de dum hele tiden. Her skal man gå efter de små succeser. Det gælder om at finde noget, de er gode til.*

# Strategier for kulturskift

Problemerne forstærkes, når traumerne kombineres med kulturskift. Unge med anden etnisk baggrund end dansk vælger - som regel ubevidst - mellem fire strategier i forhold til samfundet, forældrene og omverdenen i det hele taget: integration, assimilation, separation eller marginalisering.

## Den unges strategier i forhold til samfund, forældre mv.:

1. Integration: Denne strategi er psykisk og socialt bedst for de unge. Her siger de ja til både den nye kultur og deres gamle kultur.
2. Assimilation: Denne strategi benyttes ofte af børn og unge. Her siger de nej til den gamle kultur og ja til den nye, og det kan give problemer med forældrene.
3. Separation: Her siger de nej til den nye kultur og dens værdier og ja til den gamle, altså forældrenes.
4. Marginalisering: Denne strategi benyttes ofte af unge, som uden held har forsøgt at blive assimileret og derfor nu siger nej til den nye kultur. Men samtidig siger de nej til den gamle kultur og er derfor i daglige konflikt med forældrene. De siger med andre ord nej til det hele. Sammen med andre opbygger de i stedet deres egen kultur, normer og værdier.

Samfundet kan også vælge mellem fire strategier i forhold til de unge med anden etnisk baggrund: integration, assimilation, separation eller rejection.

## Samfundets strategier i forhold til de unge:

1. Integration: Både at opmuntre den unge til at bevare sin kulturelle baggrund og at sige ja til den nye. Denne strategi anvendes i stigende omfang i skolerne.
2. Assimilation: Den strategi, som samfundet har anvendt i mange år. Opmuntrer mere eller mindre bevidst de unge til at sige ja til de nye kulturelle værdier og nej til de gamle.
3. Separation: Samfundet motiverer mere eller mindre direkte de unge til at afvise den nye kultur og fastholde de gamle værdier og normer. Sådan har samfund af sigøjnere fx levet.
4. Rejection: Her bliver den unge marginaliseret ved, at samfundet hverken hjælper i forhold til den nye kultur eller respekterer den oprindelige. Denne strategi fører til "akkulturativ stress" (dvs. psyko-sociale problemer i forbindelse med kulturskift). Fx levede bosniere under denne situation i Røde Kors' flygtningelejre, mens der var krig i deres hjemlande.

Voksne, der møder de unge i deres arbejde, kan bruge modellerne til at finde ud af, hvilke strategier de unge bevidst eller ubevidst benytter, og hvilken strategi institutionen og medarbejderne mere eller mindre bevidst praktiserer. Dermed kan utilsigtede strategier erstattes med nye.

Både de unge og samfundet bruger i høj grad assimilationsstrategien. Det er risikabelt, for når den ikke lykkes i forhold til hjemmet og skolen, er der risiko for, at de unge bliver sure og bitre og i stedet vælger marginaliseringen. "Hvis I ikke kan bruge mig, kan jeg heller ikke bruge jer!" er en typisk reaktion på afmagt. Og så er der stor fare for, at de ender som utilpassede unge.

Når de unge begår kriminalitet og laver ballade er det ofte udtryk for en latent protest. Sammen med andre marginaliserede unge sætter de deres egne værdier og normer, men samtidig er de usikre og forvirrede omkring deres identitet. Det gælder også for mange af de hårdkogte i fængslerne.



# De unges virkelighed

De medarbejdere, der har den daglige kontakt med de unge, skal ikke behandle traumer. Når de møder unge med alvorlige psyko-sociale problemer, skal de inddrage eksperter.

Men de skal forsøge at ændre eller regulere de unges tosprogedes adfærd på samme måde, som de gør med andre unge. Man skal ikke give traumatiserede unge længere snor, men stille nøjagtig de samme krav til dem som til alle andre. Alligevel er det godt at kende de unges baggrund for bedre at forstå reaktionerne. Men forståelse er ikke accept!

*Forståelse er ikke accept. Man skal ikke give traumatiserede unge længere snor, men stille de samme krav som til alle andre. Alligevel er det godt at kende deres baggrund for bedre at forstå reaktionerne.*

Utilpassede unge med anden etnisk baggrund behandles tit som en særlig gruppe, selv om der er danske unge med samme adfærd. Men det er netop deres adfærd, man skal forholde sig til. Medarbejderne skal ikke forholde sig til den enkeltes baggrund, når de stiller krav til adfærden. Bølle-adfærd skal ikke behandles forskelligt, selv om årsagen til adfærden er forskellig. Den skal med andre ord behandles ens uanset årsag.

Derfor skal man forholde sig til dem på samme måde, som man forholder sig til andre. Det nytter ikke med "det er synd for dem". Man skal hjælpe, men ikke beskytte dem. Man skal vise myndighed og autoritet.

Et gammelt, hævdvunden pædagogisk princip siger, at man skal møde den unge, der hvor han er. Hvis han er der, hvor han bedst forstår en kontant facon, så må man selv være kontant for at holde ham fast. For kun ved at holde ham fast kan man komme derind, hvor man kan starte arbejdet med at flytte ham.

*Et gammelt, hævdvunden pædagogisk princip siger, at man skal møde den unge, der hvor han er. Hvis han er der, hvor han bedst forstår en kontant facon, så må man selv være kontant for at holde ham fast. For kun ved at holde ham fast kan man komme derind, hvor man kan starte arbejdet med at flytte ham.*

Man skal altså altid forholde sig til den enkelte unge. Men man skal også forholde sig til sig selv som medarbejder. Hvordan har man det grundlæggende i forhold til unge med en anden etnisk baggrund?

For at forstå den enkelte unges adfærd skal den sættes i relation til den unges virkelighed. Og virkeligheder er forskellige. Derfor skal man undersøge den enkelte unges virkelighed. Det kan man gøre ved at dele processen op i tre virkeligheder: den lokale, den konkrete og den sociale.

1. Den lokale virkelighed: Hvor i landet bor den unge, er det provins eller storby, er der mange indvandrere/flygtninge, hvad er deres historie, hvordan er stemningen over for fremmede og viljen til at hjælpe flygtninge?
2. Den konkrete virkelighed: Nærmiljøet, for eksempel bydelen (Valby eller ydre Østerbro) eller kvarteret (Blågårds Plads eller Istedgade).
3. Den sociale virkelighed: For eksempel misbrug, kriminalitet, brudte familier, enlige forsørgere, psykisk eller fysisk sygdom, dynamikken i familien.

Den forandringsproces, der sker, når man skifter kultur, kaldes akkulturation. Når der opstår psyko-sociale problemer i den proces, kaldes det akkulturationsstress. Det konstante assimilationspres, udstødelse fra arbejdsmarkedet og den lille hverdagsracisme fremmer den akkulturationsstress. Især fordi det bliver ved. Kombineret med traumatisering og at de ofte skal kæmpe hjemme, bliver de unge meget let marginaliseret.

Langvarig stress frigør stresshormonerne adrenalin og kortisol, som fremkalder depression, koncentrationsproblemer og indlæringsbesvær.

*Langvarig stress fremkalder depression, koncentrationsproblemer og indlæringsbesvær.*

## Arbejdet med de unge

Der er ingen færdig opskrift på, hvad man kan gøre for at hjælpe unge, traumatiserede tosprogede uden for behandlersystemet. Eller hvordan man ændrer eller regulerer deres adfærd. Men nøgleord i indsatsen kunne være, at man skal gribe ind hurtigt, tydeligt, konsekvent og kærligt.

Nu er det sjældent, der søges "kærlige" medarbejdere. Men det er vigtigt at møde de unge i øjenhøjde og vise ærlig interesse for dem - også selv om man bliver afvist både en, to og tre gange. Vedholdenhed er nemlig et andet nøgleord.

Det gælder også i forhold til familierne. Svage familier kan være svære at få et samarbejde med. Det kan være svært i det hele taget at få kontakt. Og mange medarbejdere er tøvende og usikre i kontakten med familierne. Det kan betyde, at indsatsen kommer for sent.

Utilpassede unge med anden etnisk baggrund har ofte været udsat for omsorgssvigt i mange år. Og selv om man sommetider må opgive familien, fordi den ikke er til at samarbejde med, så er det generelt vigtigt at konfrontere familierne med konsekvenserne af deres utilpassede børns adfærd. At fortælle dem, at deres søn for eksempel risikerer at tilbringe mange år bag tremmer, hvis han ikke skifter spor. Og spørge dem, om det er det, de ønsker, for ellers må de gribe ind.

For de unge handler det meget om at danne identitet - at skabe sit jeg. Det er endnu mere besværligt for dem end for unge, der hverken er udsat for kulturskift eller traumer.

Arbejdet med utilpassede unge drejer sig om adfærdsregulering. Det kræver autoritet. Men der er generelt mangel på autoritet i skolerne; den er forsvundet i løbet af de sidste 30 år. Det er nødvendigt at generobre autoriteten for at genfinde regler for at være sammen. Vi skal måske gentænke eller nytænke autoritetsbegrebet.

Når man arbejder med utilpassede unge, risikerer man at komme i situationer, hvor de unge søger konfrontation. Det kan for eksempel vise sig i trusler om vold - eller måske endda vold. Risikoen kan øges, når man viser sin autoritet og træffer bestemte pædagogiske valg. Men det er vigtigt, at det pædagogisk rigtige valg er styrende og ikke risikoen for vold. Derfor er vold eller trusler om vold en risiko ved jobbet, som både ledere og medarbejdere må forholde sig til og erkende muligheden af. Det kan man blandt andet gøre ved at formulere en "volds-politik", der opstiller klare retningslinier for, hvordan både den enkelte medarbejder og institutionen skal forholde sig, hvis situationen opstår.

Faglig udvikling er meget vigtig, når man arbejder med utilpassede unge. Man skal hele tiden efteruddanne sig og opkvalificeres, for problemerne ændrer sig. Og de er for farlige at overlade til sig selv.

### **Karakteriser den unge:**

- hvilken af de fire strategier bruger den unge?
- hvilken af de fire strategier bruges over for den unge?
- hvordan er den unges lokale forhold?
- hvordan er den unges konkrete forhold?
- hvordan er den unges sociale forhold?

# Udgangspunkt for arbejdet med den unge:

- Problemerne forsvinder ikke af sig selv
- Lærere skal ikke kun undervise, men også socialisere
- Man skal fokusere på adfærd, ikke på traumer eller behandling
- Man skal udvise autoritet
- Andre faggrupper, fx socialpædagoger, skal inddrages i skolerne
- Utilpassede elever skal kunne tages ud af undervisningen, men ikke smides ud af skolen
- Specialundervisning er først og fremmest undervisning og ikke primært et socialt eller pædagogisk støttecenter
- Regler skal beskrives
- Set fra medarbejdernes ståsted er der ingen forskel mellem krigstraumatiserede unge og andre utilpassede unge; det drejer sig om at kunne sætte sig igennem og ikke tænke over de unge tosprogedes situation. Ellers skal man finde et andet arbejde...
- Det er ikke et religiøst eller moralsk spørgsmål, men et socialt problem.
- Tosprogede lærere skal ikke være noget særligt, alle lærere skal kunne håndtere dem.
- Tilbuddene om rehabilitering af børn og unge med krigstraumer er ikke tilstrækkelige - og de er meget svære at få øje på, når de unge fylder 18 år.
- Medarbejdere skal tage et socialt medansvar. Det er ikke et ni-til-fire-job.

# Spørgsmål:

- Skal vi nytænke eller revidere autoritetsbegrebet?
- Hvordan generobrer vi lærerens autoritet?
- Hvordan undgår vi, at de unge bliver hevet midt over af samfundet og forældrene?
- Hvordan samarbejder vi med forældrene om de unges integration?
- Hvordan styrker vi de unges selvtillid?

# Forslag:

- Denne type problemstillinger skal med i læreruddannelsen og andre pædagogiske uddannelser.
- Der bør oprettes en særlig ungdomspædagogisk uddannelse
- Det skal ikke være surt at gå i skole. Børn og unge hader modtageklasser, de vil være med i den rigtige skole. I stedet bør man lave sideløbende kurser i skolen, fx læsetræningskurser eller introduktionsforløb, hvor de unge kan få kammerater og blive "buddies" med andre unge.
- De unge skal ikke testes ved ankomsten til Danmark. Tests kan give falske billeder, for det er et sundhedstegn at være konfus, når man kommer til en ny kultur. Kun de mest traumatiserede unge har brug for særlige foranstaltninger.
- En ambassadør-ordning, hvor integrerede familier hjælper nyankomne familier.
- En videns- og erfaringsbank på tværs af ministerier.
- Socialt medansvar i skolerne, fx med en mentorordning.

## LVU's tænketank om unge utilpassede tosprogede består af repræsentanter fra:

- Danmarks Pædagogiske Universitet, Rudolfgårdsvej 1, 8260 Viby
- Det Kriminalpræventive Råd
- FagHøjskolen, Frederiksberg
- Heltidslærerforeningen i Ungdomsskolen (HLFU)
- Kriminalforsorgen
- Københavns Kommunes etniske rådgivningscenter
- Landsforbundet af Voksen- og Ungdomsundervisere (LVU)
- Skole- og ungdomsvejledningen, Frederiksberg Kommune
- SSP-samrådet
- Udrykningsholdet
- Undervisningsministeriet
- Ungdomspædagogisk forsknings- og udviklingscenter, Odense
- "Ungenetværk", Nørrebro i København
- samt repræsentanter for forældre og arbejdsmarked

